

Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası

Fatma Zehra Toçoğlu

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü]

Özet

Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin Ortadoğu'ya olan ilgisi ve bu bağlamda Filistin-İsrail meselesine yaklaşımı incelenmektedir. Avrupa Birliği'nin kuruluşuna kısaca değinildikten sonra dış politika konusunda yapmış olduğu çalışmalar ele alınacaktır. AB'nin genişleme sürecinden sonra komşuları ile güçlü ilişkiler kurmak için oluşturduğu Avrupa Komşuluk Politikası birimi ile sınırları dışındaki bölgelere olan ilgisi artmış, Filistin-İsrail çatışmasında ortak bir dış politika belirleme çabasında olmuştur. AB kendisi için siyasi, stratejik ve ekonomik nedenlerden dolayı daima önemli bir bölge olarak gördüğü Ortadoğu ve özelde Filistin konusunda özel politikalar geliştirmiştir. Son zamanlarda Avrupa Birliği üye ülkeleri Filistin'i devlet olarak tanımayı gündemlerine aldı. Bu çerçevede makalede Avrupa Birliği'nin Filistin politikasının ekonomik ve siyasi yaklaşımları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin | Avrupa Birliği | İsrail | Ortadoğu

European Union's Palestine Policy

Abstract

In this article, the question of how the EU is established and what kind of studies the EU undertook concerning foreign policy so far, is briefly discussed. The interest of the European Union in the Middle East is examined regarding the approach of the Palestinian - Israeli conflict. After the enlargement process, the EU has increased its interest in areas outside the borders of the EU Neighborhood Policy in order to build strong relationships with its neighbors and made efforts to define a common policy for the Palestine-Israel conflict. The EU developed particular policies for the Palestinian issue and the Middle East that are sprung from political, strategic and economic reasons. Recently, some EU member states put the recognition of the state of Palestine on their agenda. In this context, the EU's approach toward the historical process of Palestine and the Palestinian issue is explored in this article.

Keywords: Palestine | European Union | Israel | Middle East.

Giriş

Avrupa Birliği kuruluşundan günümüze kadar uluslararası sistemde başarılı entegrasyonlardan biri olarak kabul edilmektedir. Avrupa'yı ortak bir çatı altında birleştirme girişimi olan Avrupa Birliği coğrafi, siyasi ve ekonomik birleşmeyi hedeflemiş ancak Avrupa ülkeleri bu bütünleşmenin temelini ekonomik entegrasyonla “derin ve ileri işbirliği düzeyi” ile gerçekleştirmiştir.¹ Bütünleşmenin önemli ve tartışmalı meselelerinden biri “ortak dış politika” geliştirme konusu olmuştur. Kurulduğu yıllardan itibaren dış politika konusunda ortak bir tavır oluşturma çabası içinde olan Avrupa Birliği, Akdeniz ve Ortadoğu'daki komşularıyla yakın ilişki kurmayı ve bu ilişkiyi ilerletmeyi oldukça önemsemiştir.

Avrupa ülkeleri Ortadoğu ile olan tarihi bağları, ticari ilişkileri ve özellikle enerji kaynaklarına olan bağımlılıkları nedeniyle bölgedeki gelişmeler ile yakından ilgilenmiştir. Birliğin tarihine baktığımızda Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi biraz zaman almış ve yaşanan olaylara Avrupa ülkelerinin verdiği tepkiler hep aynı olmamıştır. Genellikle çıkarları doğrusunda bir politika izlemiş ve bölgedeki istikrar için aralarında ortak bir dil oluşturmak için çaba sarf etmişlerdir. Ancak bölgedeki ortam Avrupa ülkelerinin bölgedeki ülkeler ile olan ilişkilerini etkilediği gibi kendi aralarında da ortak bir tavır alınmasını engelliyordu. Örneğin 1956 yılında Mısır Başkanı Cemal Abdülnasır'ın “Batı sömürgeciliğinin” sembollerinden olan Süveyş Kanalı projesini millileştirmesinin ardından kanalın sponsorluğunu üstlenen Fransız şirketini de bu projenin dışında bıraktı. Batılı devletler bu karara sert tepki gösterdi ve Fransa, İngiltere, İsrail Mısır'a karşı ortak bir askeri hareket için anlaştı. İkinci Arap-İsrail savaşı olarak adlandırılan bu savaşı hem ABD hem de Sovyetler Birliği'nin kınaması bölgedeki prestijlerini artırdı. İsrail ile yapmış oldukları işbirliğinden dolayı Avrupa ülkelerinin de

Ortadoğu'da olan imajı sarsıldı.² Yaşanan Süveyş Krizi'nden sonra bölgede ABD ve Sovyetler Birliği'nin etkisinin artmasıyla Avrupa ülkelerinin etkinliği sona erdi. AB ülkeleri 1967 Arap-İsrail savaşında farklı tutum sergileyince yaşanan bölünmüşlük ile dış politikada işbirliğini sağlayacak bir yapı oluşturma çabasına girildi ve bu amaçla AB üye ülkeleri arasında 1970'li yıllarda Avrupa Siyasi İşbirliği oluşturuldu.³ Avrupa Siyasi İşbirliği'nin kurulmasından ardından Arap-İsrail çatışması ve onun temelinde Filistin-İsrail sorunu Avrupa Birliği'nin gündemini oluşturmuş ve dış politikasını meşgul eden en önemli konulardan biri olmuştur. Çoğu zaman AB, Filistin-İsrail barış görüşmelerinde arabulucu pozisyonunda yer almıştır. Barış sürecine aktif katkı yapmak istemesinin nedenleri bölgenin coğrafi olarak Avrupa'ya olan yakınlığı, petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olan bölgenin Avrupa'nın enerji ihtiyacının büyük bölümünü karşılaması ve bu bölgedeki büyük yatırımların Avrupalı şirketlere ait olması olarak sayılabilir.⁴ Ayrıca AB bölgeyle sıkı ticari ilişkilere sahip olduğu için bölgede yaşanan herhangi bir uyumsuzluğun veya istikrarsızlığın Avrupa'yı hem ekonomik, hem de kültürel ve sosyal açıdan etkilemesi de mümkündür.

AB özellikle komşu ülkelerinde vuku bulan olaylara "tek ses" verebilmek için Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını oluşturarak bütünleşme yolunda uyumlu bir şekilde ilerlemeyi amaçlamıştır. Ortak güvenlik ve istikrar geliştirme çabaları ile de komşu bölgelerde kendisi için tehdit olabilecek durumları engellemeyi amaçlamıştır. Bu konuda 1992 yılında Maastricht anlaşması ile önemli yol kat eden AB, Barselona süreci* ile de Ortadoğu ülkelerine yakınlaşmayı hedeflemiştir.

Avrupa Birliği'nin dış politika geliştirme konusunda İsrail - Filistin çatışması önemli bir örnektir. AB, Ortadoğu'daki istikrarsızlığın asıl nedeni olarak gördüğü bu çatışmayı barışçıl yollarla çözülmesine katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Bu yazıda öncelikli olarak Avrupa Birliği'nin Ortadoğu ve Filistin politikalarına değinilecektir. AB'nin Filistin politikası konusunda ekonomik ve siyasi olarak atılmış olduğu adımlar ele alınacak ve bu süreçteki ilişkileri incelenecektir.

Siyasi İlişkiler

AB'nin Filistin konusunda ortak politika geliştirme çabası 1990'lı yıllara kadar sadece bildirimlerle sınırlı kaldı. Filistin sorununa yönelik Avrupa'nın tutumunu gösteren ilk belge 13 Haziran 1980 tarihinde yayımlanan Venedik Bildirisi'dir. Genel olarak Arap-İsrail sorununa dayandırılrsa da aslında Filistin sorununa ilişkin Avrupa'nın ortak tutumunu yansıtan bir belgedir.⁵ Aynı

* Barcelona Süreci (27-28 Kasım 1995) Fas, Tunus, Cezayir, Mısır, Kıbrıs Rum Yönetimi, İsrail, Ürdün, Lübnan, Türkiye, Filistin Otoritesi, Suriye ve Malta'nın dahil olduğu 12 Akdeniz ülkesinin ve 15 Avrupa Birliği üyesi devletin katılımıyla, Barselona'da gerçekleşmiştir.

zamanda siyasi bütünlük adına da önemli bir girişimdi. Bu belgeyle AB, Filistinlilerin kendi kaderlerini tayin etme ve Filistin Kurtuluş Örgütü'ne (FKÖ) müzakerelere katılma hakkı tanıyordu.⁶ Belgede bölge devletlerinin barış ve güvenlik içinde yaşama hakları vurgulanmakta ve İsrail'in yerleşim politikası eleştirilmekteydi.

Özellikle Oslo sürecinde Avrupa Birliği'nin İsrail - Filistin barışına yönelik çabaları oldu. Tarafların birbirini tanımalarını öngören İlkeler Bildirgesi'nin ardından Filistin'deki anlaşmazlığın giderilmesi konusunda Filistin'e siyasi destek verdi. Bu süreçte İsrail ve FKÖ'nün birbirini tanımaları, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gündeme geldi. 1990'lı yıllarda İsrail tarafından kabul edilmeyen bu durum İsrail ve Filistin arasında devam eden barış görüşmelerinin temel meselesi oldu.⁷ Oslo süreciyle birlikte Avrupa Birliği'nin Filistin- İsrail çatışmasının "etkin aktörü" olduğu söylenebilir. Böylece, AB 1990'lı yıllarda bildiri yayınlama evresinden eyleme geçme evresine varmıştır.⁸

Avrupa Birliği bütünlüşme süreci içerisinde yapılan antlaşmalardan biri olan 1992 Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Birliği bütünlüğünü korumak ve işbirliğini geliştirmek" üzere Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını da yapısına ekleyerek yeni bir adım atmıştır.⁹ Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (Common Security and Defence Policy) uzun vadede ortak bir savunma politikası oluşturmak için ortak dış politika ve güvenlik politikası uygulamaya çalışıldı.¹⁰ İşbirliğinin gündeminde Avrupa'nın güvenlik ve istikrarı için önemli konulardan biri olan Arap-İsrail uyuşmazlığı da yer aldı.¹¹ AB bu işbirliği kapsamında Ortadoğu Barış Sürecine yönelik çalışmalar yaptı. 1993 yılında Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında Ortadoğu barışı için art arda bildiri yayınladı.¹² Söz konusu politikası ile Avrupa Birliği, İsrail'in AB'ye yönelik ve Arap ülkelerinin de İsrail'e yönelik yaklaşımlarında değişikliğe sebep olmayı başardı.¹³

Avrupa Birliği'nin bu konudaki tavrını İsrail'in yaptığı kazı çalışmalarına verdiği tepkilerde görebiliriz. 1996 yılında İsrail'in Kudüs'teki Mescid-i Aksa camiinde arkeolojik kazı tüneli açması Filistinliler açısından tepkiyle karşılanmıştır. AB Bakanlar Konseyi, Kudüs'ün statüsü konusundaki tavrını belirtmiştir ve Güvenlik Konseyi kararıyla 'zorla ele geçirilme', "kabul edilemez" açıklamalarında bulunmuştur.¹⁴ AB'nin bu konuda ve genel olarak da "ilhak etme, el koyma" gibi tek taraflı eylemlere olan tepkisi İsrail'e baskı yapmış ve yapılan kazı çalışmalarını ertelemiştir.¹⁵

AB üye ülkeleri her ne kadar uluslararası konularda siyasi işbirliği yapmaya çaba sarf etse de dış politikada ortak bir tutum gösterme konusunda yeterli olamadı. Maastricht Anlaşması'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası bölümü AB politikalarına dahil edilerek üye ülkelerin dış politika konusunda ortak tutum geliştirme ve ortak eylemlerde bulunmaları istendi. Herhangi bir dış politika sorunu karşısında da birbirilerinin konumunu hesaba katmakla yükümlü oldukları hatırlatıldı. Bu "kuşatıcı yükümlülükler" altında AB ülkeleri zaman zaman bölgeye ziyaretlerde bulundu.¹⁶ Ancak ortak tavır belirleme konusunda her zaman bağlayıcı tutumlar sergilenemedi. Örneğin

Fransa Devlet Başkanı Chirac AB'nin Filistin politikasına olumlu katkıları olmuştur. 1996 yılında Mısır'a gerçekleştirdiği ziyarette Ortadoğu barışına ilişkin İsrail'in güvenliği şartıyla Filistin Devleti kurulması ve İsrail'in Golan tepelerinden çekilmesini zikretti.¹⁷ Chirac'ın bu tutumu ABD tarafından tepkiyle karşılanmış İngiltere ve Almanya da ABD'yle ortak tutum sergilemiştir. İkinci olarak gerçekleştirdiği gezide de Filistin Devleti kurulmasının gerektiğinden ve Kudüs'ün Müslümanlar için olan öneminden bahsetti.¹⁸ Fransa'nın bu tavrı AB'yi yeniden harekete geçirdi. Bu çerçevede sorunun çözümüne yönelik ortak bir politikası olmayan AB, Filistinlilerin ekonomik koşullarını iyileştirmek istiyordu. Bunun için üç temel gündemi vardı. İlki Filistinlilerin yaşam koşullarını iyileştirmek, bir diğeri Filistin halkını şiddet eylemlerinden uzaklaştırmak ve son olarak barış sürecini desteklemeye çalışmaktı.¹⁹ AB, meseleye dair daha somut adımlar atabilmek için yeni bildirimler yayınlamaya başladı. İkinci deklarasyon olan "Berlin Deklarasyonu" 24 Mart 1999 tarihinde yayınlanmıştır. Bu bildiri de Filistin'in "devlet olma hakkına ve Filistinli mülteciler sorununa" yer verilmiştir. 22 Haziran 2002 tarihinde üçüncü bildiri olan "Sevilla Deklarasyonu" yayınlanmıştır.²⁰ Bu deklarasyonda ise Kudüs ve mülteci sorununa adil çözüm getirilmesi konusuna yer verilmiştir. Bu bildirimlerde barış sürecini bozan tarafın İsrail olduğunun vurgulanması, mülteciler ve yerleşimcilerden bahsedilmesi açısından önemli konulara değinilmiştir. Yayınlanan bildirimler AB'nin Ortadoğu yaklaşımının 2003 öncesindeki dönemden farklı olarak İsrail-Filistin sorununa daha fazla odaklandığını göstermektedir.

2000 yılında da barış süreci AB'nin umduğu gibi gitmedi. AB tarafından olumlu çağrılarda bulunulmuş ancak Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'ya provokatif ziyareti AB'nin dahil olduğu barışı kurtarmaya yönelik girişimleri olan Mitchell Raporu ve Tenet Planı başarısız oldu. AB bundan sonra sadece ekonomik değil siyasi katkılarla da gücünü kullanmak istedi. Bunun ilk örneği 2000 yılında yapılan Camp David görüşmeleri oldu. Bu görüşmelerin başarısız olmasının ardından politik olarak önemli olan Taba görüşmelerinden de olumlu sonuç alınamadı. AB'nin 2000'li yıllara kadar Arap-İsrail sorununa karşı tavrı, üye ülkeler arasında yaşanan farklı tutumlar sebebiyle "kendi içerisinde bütünsellik"²¹ taşımamıştır. Ayrıca AB'nin süreç içinde çok fazla etkisi olmamıştır. Bunun en önemli nedeni Arapların da İsraililerin de yaşanan 'acı tarihsel deneyimlerden' dolayı Avrupalılara tam güvenmemeleridir.²²

Camp David görüşmeleri sonrası İsrail yönetimi hükümetten çekildi. İsrail'de yapılan yeni seçimlerin ardından Ariel Şaron'un göreve gelmesi üzerine AB barışa katkı sağlaması yönünde çağrıda bulundu. Fakat İsrail askerleri Arafat'ın Ramallah'taki karargahını kuşatmış ve umursamaz politikalarına devam etmiştir. Bunun üzerine AB Dışişleri Bakanlığı İsrail'in Filistin'i resmen tanıması gerektiğini belirtti. Ayrıca Avrupa Parlamentosu AB-İsrail arasındaki Avrupa-Akdeniz Ortaklık Antlaşmasını askıya aldığını açıkladı.²³

11 Eylül sonrası dünyada yaşanan gelişmeler karşısında AB de bazı çekinceler göstermiştir. Ortadoğu'ya yaklaşımı bağlamında Avrupa Dış ve Gü-

venlik Politikası'nda yapısal değişiklikler ortaya çıktı. AB yetkilileri özellikle güvenlik alanında yapılan çalışmalar ile “teröre karşı” savaştıklarını ifade etti. Böylece dış politikada güvenlik konusuna yönelerek ortak savunma politikalarının geliştirilmesi için çaba sarf edildi. AB, 2002 yılında Luxemburg'ta düzenlenen AB Dışişleri Bakanlığı toplantısında Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve El Aksa Şehitleri Tugayını terör listesine aldı. Bu konuya dair farklı iddialar da söz konusuydu. Filistin'in paraları terörist gruplara yönlendirdiğine dair açıklamalar yapılmaktaydı ve AB'nin²⁴ bu iddiaları hafifletmek için böyle bir karar aldığı söylenmekteydi. Bir kaç yıl sonra AB, İsrail askerlerinin Hamas lideri Şeyh Ahmed Yasin'i öldürmesi üzerine İsrail'e yönelik mesafeli politikasına geri dönmüş ve Avrupa Komisyonu Genel İşler ve Dış İşler Konseyi aldığı karar ile Filistin altyapısının yeniden inşa edilmesini öngörmüştür.²⁵

AB'nin 2004 yılındaki büyük genişleme sürecinin ardından, sınırlarının ve komşularının değişmesi AB'yi sınırlarının güvenliğini sağlayacak ve komşularıyla ilişkilerini geliştirecek yeni bir politika üretme çabasına itti.²⁶ Ortaya çıkan bu durumun sonucunda Avrupa Komisyonu “3 Nisan 2004 tarihinde Avrupa Komşuluk Politikasını” açıklamış ardından da “12 Mayıs 2004 tarihinde Komşuluk Politikasının” temelini oluşturan “Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi'ni” yayımlamıştır.²⁷ Avrupa Birliği komşuluk politikasını yakın komşuları olan Cezayir, Mısır, Filistin, Lübnan, Ermenistan, Azerbaycan, Ukrayna, Belarus, Gürcistan, İsrail, Ürdün, Libya, Moldova, Fas, Suriye, Tunus olmak üzere on altı ülkeyi yürütmektedir.²⁸ Komşuluk Politikası, ile AB'nin yeni komşular ile bağlarını güçlendirmeyi amaçlayan, derin siyasi işbirliği imkanı sunan bir politikadır.²⁹

Avrupa Birliği ve Filistin arasında yaşanan bu gelişmelerin ardından 2006 yılında Filistin'de yapılan seçimleri Hamas'ın kazanması ile süreç tersine döndü. AB Hamas'ı tanımadığını ve bölgeye yapılan yardımları kesmeye karar verdiklerini açıkladı. Bu durum karşısında zor şartlar altında Hamas ve El-Fetih müzakerelere başladı. Yaşanan bu gelişmenin ardından Hamas ve El-Fetih liderleri uzlaşma için bir araya geldi ancak yapılan istişareler sonucunda herhangi bir anlaşma sağlanamadı. 2007 yılı Şubat ayında taraflar yeniden görüşmek için Mekke'de bir araya geldi ve Filistin Ulusal Birlik Devleti kurulmuş oldu. Ortadoğu dörtlüsü (ABD, Rusya, BM, AB) bu uzlaşma hükümetine desteklerine devam edeceğini açıkladı; ancak taraflar arasında yaşanan gerginliğin sonucunda Hamas Gazze'de yönetime el koydu. El-Fetih hükümeti de Ulusal Birlik Devletini feshederek Salam Fayad'ı başbakan ilan etmesinin ardından AB, Filistin yönetimine doğrudan yardım etme kararı aldı. Ortadoğu Dörtlüsü de iki devletli çözüm için uluslararası toplantı yapılmasına destek sözü verdi. AB, barış sürecinin canlanması ve dış politikada tek bir Avrupa sesi oluşturulması için 2007-2008 yılları arasında belli zorlamalar, yaptırımlar içeren Annapolis Sürecini aktif olarak desteklediğini açıkladı.

2009 yılında Lizbon Anlaşması ile AB, dış politikasında güncellemeler ve yeni stratejik eylem planları yaptı. Temmuz ayında AB Dış politika sorumlusu

Javier Solana BM'nin kesin bir tarih ile Filistin Devleti'ni tanıma çağrısında bulundu. Solana yaptığı açıklamada, “Esnek bir takvimin ardından konseyin iki devletli çözümü kabul ettiği bir karar” çıkarması gerektiğini ifade etti. Alınan bu kararın sınırları, mülteci sorununu, Kudüs'ün kontrolü ve güvenlik düzenlemelerini içermesini belirten Solana, “Karar Filistin Devleti'ni BM'nin tam üyesi kabul etmeli ve uygulama için bir tarih belirlemeli” diye konuştu ve İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına dönmesi gerektiğini ekledi.³⁰ Aynı yıl içinde 8 Aralık günü Brüksel'de AB Dışişleri Bakanlarının yaptığı toplantının gündem maddesi Ortadoğu'ydu. Bu bağlamda en çok tartışılan konulardan birisi de İsrail-Filistin konusu oldu. Üzerinde durulan konu ‘iki devletli çözüm’³¹ olarak ele alındı. Hazırlanan taslak belgede ABD'nin bölgedeki barışı yeniden canlandırması konusunda daha etkin adımlar atması ve yerleşimlerin durdurulması konusunda baskının artırılması ifadelerinde bulunulduğu iddia edildi. Filistin yönetimi bu taslağı ‘uluslararası hukuk, adalet, uluslararası meşruiyet ve halkın geleceğe umutla bakabilmesi’ için memnuniyetle karşılarken, İsrail bu konuda hazırlanan belgeyi “aşırı uç”³² olarak nitelendirdi. Yaşanan bu gelişmelerden sonra AB, Filistin'i müzakere masasına dönmesi için ikna çabalarına başladı.

2010 yılı itibariyle Filistin yeniden kritik bir sürece girdi. Javier Solana'nın yerine gelen AB'nin yeni Dışişleri bakanı Catherine Ashton Filistin'i ziyaret ederek Gazze'de durumun iyileştirilmesi ve yerleşkelerin durdurulması çağrısında bulundu.³³ Ziyaretin ardından Filistin AB Baş Müzakerecisi Saeb Erekat Avrupa Birliği Dışişleri Bakanı ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'a bir mektup yazıp tanınmasına destek istemesinin ardından 27 dışişleri bakanı Brüksel'de bir araya geldi.³⁴ AB Dış Politika Konseyi'nden yapılan yazılı açıklamada, Konseyin uygun olduğu zaman Filistin Devleti'ni tanımaya hazır olduğuna vurgu yapıldı. Ayrıca İsrail'in yerleşim inşaatlarını durdurumama kararını olumlu karşılamadıkları ifade edildi.³⁵ Gazze'de yaşananlardan endişe edildiği de belirtilerek, İsrail'e “insani yardım, ticari mal ve kişilerin geçişlerini derhal ve koşulsuz olarak başlatması” çağrısı yapıldı.³⁶ Avrupa Birliği, ABD'nin desteğiyle 2 Eylül'de Washington'da doğrudan başlayacak İsrail ile Filistin arasındaki barış görüşmelerine katılmayacağını açıkladı.³⁷

Filistin ve İsrail arasında 2010 Eylül ayında başlayan ve üç kez bir araya geldikleri görüşmelerin neticesinde İsrail'in yerleşkelere devam edeceğini açıklaması görüşmeleri sekteye uğratmıştı. ABD'nin bu duruma sessiz kalması, Filistin yönetiminin yüzünü AB'ye çevirdi. ABD'nin Ortadoğu politikasında takındığı bu tavır AB'nin de tepkisine yol açtı. İsrail'in yerleşim politikasını eleştiren Avrupa Birliği'nin Yüksek Dış Politika Temsilcisi Catherine Ashton, Batı Şeria'daki inşaatların yasadışı olduğunu belirterek bunun barış görüşmelerini sekteye uğrattığını kaydetti.³⁸ Filistin'i tanıma konusunda tartışmalar sürerken ve AB'nin içinde görüş ayrılıkları yaşanırken Brüksel Filistin'i tanıma kararı aldı. 72 milletvekili arasından 66'sının evet oyu ile onaylanan tasarıda Filistin Devleti'ni tanıyan Brüksel Bölge Hükümeti, AB'ye

çağrıda bulunarak Filistin Devleti'nin tanınması için olumlu tutum takınmalarını istedi.³⁹ AB bağımsız bir Filistin Devleti fikrini benimsiyor ancak 27 üyesinin üzerinde uzlaştığı bir pozisyon tanımlamak zor görünüyordu. AB, genel Ortadoğu politikasında ortak davranmak ve bütünlüğü korumak adına AB Dış İlişkiler sorumlusu Catherine Ashton, Filistin yönetiminin BM Genel Kurulunda gözlemci statüsünün yükseltilmesini ara bir yol olarak sunmaktadır.⁴⁰ İsrail ile barış görüşmelerinin tıkandığı, Ortadoğu Dörtlüsü ile müzakerelerden sonuç alınmadığı ve Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı sürecinde Filistin lideri Mahmud Abbas'ın pek fazla seçeneğinin kalmamıştı. Filistinliler 24 Eylül 2011 tarihinde BM'ye tam üyelik başvurusunda bulundu.⁴¹ BM Güvenlik Konseyi'nde Filistin'in devlet olarak tanınması için yapılacak oylamada 15 üyenin en az 9 üyesinin evet oyu vermesi ve daimi 5 üyenin bu kararı veto etmemesi gerekiyordu. Bu başvuru AB ülkelerini ortak dış politika belirleme konusunda zora soktu ve saflara ayırdı. Bulgaristan, İtalya, Çek Cumhuriyeti ve İngiltere bu müracaata itiraz ederken Belçika, Yunanistan, Lüksemburg, Portekiz, İspanya ve Fransa daha ılımlı bir tavır sergiledi. Başvuruya uluslararası kamuoyunun yaklaşımı da önemlidir. ABD, Rusya, BM, AB'den oluşan Ortadoğu Dörtlüsü Filistin'in tam üye olmadan önce müzakerelere devam etmesi kanaatindeydi. Mahmud Abbas BM Genel Kurulu'nda yapmış olduğu konuşmada İsrail'in yeni yerleşim yerleri inşa etmesinin barış görüşmeleri önündeki engel olduğunu belirtti. Bu konuşmalar üzerine İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu BM üyelerine başvuruyu desteklememeleri çağrısında bulundu ve barış olmadan tanınmanın mümkün olmadığını bir değil bin BM kararı ile de sağlanamayacağını ifade etti.⁴² ABD'nin vetosunun tam üyeliğe engel olacağı bilinmesine rağmen bu konuda uluslararası kamuoyu daha fazla çaba gösterebilirdi. Maalesef ki AB konuya ilişkin süreçte bir belirleyici olmaktan ziyade sadece bir alternatif olabildi.⁴³ 2012 yılının Kasım ayında Filistin BM'de 'üye olmayan gözlemci devlet' statüsü kazanmasında da AB üye ülkeleri birlik görüntüsü veremedi. 27 AB üyesi ülkeden 14 evet, 12 çekimser oyu çıkarken 1 hayır oyunu da Çek Cumhuriyeti kullandı. Filistin kazanmış olduğu bu statü ile BM de temsil imkanını biraz daha arttırmış oldu. Bu kararla İsrail'in işgalini, yasal olmayan yerleşimlerini ve saldırılarını Uluslararası Ceza Mahkemesine taşıyabilme hakkını elde etti. Yapılan oylamanın ardından Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande her iki tarafı da dost olarak gördüğünü, çözüm bulunması durumunda katkı sağlayacağını ve tarafların bir an önce koşulsuz olarak barış görüşmelerine başlamalarını, diyalogun kesin çözüm olduğunu belirtti.⁴⁴

2014 yılının son aylarında Filistin'i tanımaya dair öncesinde herhangi bir adım atmayan AB ülkelerinde sıcak gelişmeler yaşandı. İsveç Dışişleri Bakanlığı Filistin'i devlet olarak tanıdığını açıkladı. İsveç'in yeni Başbakanı Stefan Löfven Filistin'i bağımsız bir devlet olarak tanımayı planladıklarını açıklamasını ardından beklenen bu kararı açıklayarak Filistin'i tanıyan ilk Avrupa Birliği ülkesi oldu. Polonya, Slovakya, Macaristan AB üyesi olmadan önce Filistin'i tanımışlardı. İsrail alınan karardan rahatsızlığımı dile getirirken

Filistin Dışişleri Bakanı yaptığı açıklamada Filistin halkının meşru haklarını destekleyen İsveç'e şükranlarını sundu. Ardından İngiltere, İspanya, Fransa, İrlanda, Portekiz, Belçika parlamentolarının Filistin devletini tanıma çağrısında bulunan sembolik kararları Filistin sorununa yeni bir boyut kazandırdı.⁴⁵

Avrupa Parlamentosu da Filistin Devleti'nin tanınmasını prensipte desteklediğini bildiren tasarımı kabul etti. AB ülkelerinin bu girişimi birkaç nedenden ile açıklanabilir. İtalya Dışişleri Bakanı Federica Mogherini AB'nin yeni Dış İlişkiler Sorumlusu olduğunda yaptığı basın açıklamasının ilkinde İsrail-Filistin çatışmasında aktif siyaset izleyeceğini belirtmiş ve ilk ziyaretini de bu bölgeye yapmıştır.⁴⁶ Ziyaretin ardından yaptığı açıklamada "Bir Filistin Devleti gerekiyor. Nihai amaç bu ve tüm AB'nin pozisyonu da böyle" dedi. Gazze halkının bir savaşı daha kaldıramayacağını ifade eden Mogherini, "Öylece oturup bekleyemeyiz. Oturup beklersek bu durum 40 yıl daha devam eder. Şimdi harekete geçmeliyiz" ifadelerini kullandı.⁴⁷ Yapılan bu açıklamalar ile AB, Filistin'in devlet olarak tanınmasını desteklemekte ve iki devletli çözüm önerisinde barış görüşmelerinin yeniden başlaması gerektiği ifade edilmektedir. Diğer bir neden de İsrail'in Gazze'ye son saldırılarında Avrupa ülkelerinde çok sayıda kişinin katıldığı ve Avrupa Birliği'nin bu insanlık dışı olaya sessiz kalmasının eleştirildiği protestolar düzenlendi.⁴⁸ Bu protestolar Avrupa ülkelerini harekete geçirmiş oldu. Son olarak Avrupa Birliği Filistin ilişkilerine dair önemli bir gelişme yaşandı. Avrupa Birliği yargı organı Adalet Divanı'nın Hamas'ı terör örgütü listesinden çıkarma kararı Avrupa'nın İsrail'e karşı bir politikaya mı yöneldiği sorularını akla getirdi.⁴⁹ Hamas'ın askeri kanadı 2001 siyasi kanadı da 2003 yılında AB tarafından terörist ilan edilmişti. Yaşanan bu son gelişmeler Filistin tarafından olumlu karşılanırken İsrail tarafından büyük tepkiler gelmesine yol açmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın verdiği bu karar usule uygundur; ancak siyasi olarak bağımsız bir karardır. Bu karar Brüksel'i memnun etmemiş ve karara itiraz edeceklerini belirtmişlerdir.

Ekonomik İlişkiler

Avrupa Birliği-Filistin ilişkileri 1973 yılında bölgede yaşanan Yom Kippur savaşından sonra AB ve Arap Ligi'nin katıldığı Avrupa-Arap diyalogu ile başladı. 31 Temmuz 1974'te yapılan toplantıda AB Filistin'in temsil edilmesini reddederken Arap ülkeleri de petrol konusunda Avrupa Birliği ülkelerine garanti vermede istekli olmadıkları için bu girişimden somut bir şey çıkmadı.⁵⁰ İlerleyen süreçte AB'nin Ortadoğu sorunlarının temelinde yatan Filistin-İsrail meselesinin çözümüne dair daha çok ekonomik katkıda bulunduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği 1980'li yıllara kadar "çeşitli platformlarda" İsrail aleyhine açıklamalarda bulunmuştur. Lübnan işgali sonrası AB'nin İsrail'e verdiği "ilk aktif tepki" 1983'te imzalaması gereken "finansal protokolü" topraklardan çekilene kadar imzalamayacağını açıklamasıyla oldu.⁵¹ 1987 yılında ilk intifadanın patlak vermesiyle Batı medyasında İsrail askerlerine taş atan ço-

cukların görüntülerine yer verilmesi de İsrail'e yönelik eleştirileri arttırdı.⁵² Bu durum İsrail ile finansal ve ticari ilişkilerini düzenleyen AB protokollerine yansdı. Avrupa Birliği'nin ısrarcı tavrıyla İsrail'in sert tutumunu değiştirmesinden sonra ilişkiler durgun da olsa devam etti. 1970 ve 1980'li yıllarda İsrail AB'yi "Arap yanlısı" olarak düşündüğü için barış müzakerelerine katılmasına muhalif olmuştur. Bu sebeple AB barış sürecinde siyasi katkıdan daha çok finansal katkı sağlayabildi.

Avrupa Birliği ülkeleri 1991 yılında Brüksel'de düzenlenen Madrid konferansında yer almak istemiş ve yapılan pazarlıklar neticesinde İsrail'i ikna etmiştir. İsrail Akdeniz'de yaşanan önemli gelişmelerin dışında kalmak istemeyen Avrupa ülkelerini Avrupa Ekonomik Alanı içine dahil edilmesi karşılığında kabul etmiştir.⁵³

1993 yılında gerçekleştirilen Oslo görüşmelerine kadar AB, İsrail ile ilişkilerini Filistin sorununa atılacak olumlu adımlara bağlamıştır. Bu yıl içinde Filistin'e 40 milyon dolarlık acil yardım paketi ve gelecek beş yıl için 600 milyon dolarlık yardım planı kararlarını onayladı.⁵⁴ Ayrıca, bu yıllarda AB İsrail ile ilişkilerini Ortadoğu barış sürecine katkı sağlayacak şekilde düzenledi. İsrail ile ticari müzakerelere başlaması süreci de İsrail'in Filistin ile yürüteceği barış görüşmelerine dayandırıldı. İsrail'e "ekonomik ihtiyaçlarının"⁵⁵ karşılanabilmesi için AB'nin barış sürecindeki siyasi tavrını daha çok dikkate alması gerektiği belirtildi. Böylece "Avrupa Birliği İsrail ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin ilerleyişini ve bu durumun AB'ye sağlayacağı çıkarları Ortadoğu barış sürecine" bağlamıştır.⁵⁶

Oslo Antlaşması'na verdiği destekten dolayı 1995 yılında İzak Rabin aşırı sağcı bir Yahudi tarafından öldürülmesinin⁵⁷ ardından Şimon Perez başkanlığında geçen kısa bir süreden sonra Binyamin Netanyahu iktidara gelmiştir. Oslo sürecine karşı olan Netanyahu iktidarı barış sürecinin yavaşladığı bir dönem oldu. Barış sürecinin sekteye uğraması Brüksel'i rahatsız etti. Netanyahu döneminde Batı Şeria ve Gazze'de yerleşim yerleri kurulmaya devam edildi. Bu duruma tepki gösteren AB yetkilileri, İsrail'e yeni yapılan yerleşkelerin barış sürecini zora sokacağını ve ticaret anlaşmalarının tehlikede olduğunu belirtti. Bu durumun bir çıktısı olarak Filistin'e 30 milyon avro para yardımını onaylamasının⁵⁸ ardından Filistin'le ticaret antlaşmalarının yollarını aramaya başladı. Bu tavır her ne kadar İsrail'i rahatsız etse de Filistin konusunda AB'nin ısrarcı tutumunu göstermektedir.

AB kendi üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri ile işbirliği geliştirme konusunda adımlar attı. AB ve Akdeniz ülkesi olan 12 ülke (Cezayir, Mısır, Kıbrıs, Malta, İsrail, Lübnan, Ürdün, Fas, Filistin, Suriye, Tunus ve Türkiye) Dışişleri Bakanları bir araya gelerek bölgede ekonomik ve finansal işbirliği, güvenlik, barış ve insan haklarına yönelik maddelerin yer aldığı Barselona Bildirisini 1995 yılında kabul etti.⁵⁹ Bu deklarasyon ile Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın önemli araçlarından biri mali yardımlar oldu. Barselona süreci ile AB, Akdeniz ülkelerinde ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelmiştir. Bunun arkasında Akdeniz ve Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa'ya olan göçü engelleme

yatmaktadır. Yapılan işbirlikleri ile beklenen başarı sağlanamayınca AB Filistin konusunda özel çaba sarf etmeye devam etti. 24 Şubat 1997’de AB ve FKÖ arasında Filistin ekonomik gelişimine katkı sağlayacak ticaret ve işbirliğine ilişkin birlik anlaşması imzalandı. Bu ortaklık anlaşması “Filistin otoritesini meşrulaştırmış ve AB pazarına serbest giriş hakkı” vermiştir.⁶⁰

Avrupa Birliği, “1994-1998 yılları arasında” Filistin’in imarı ve bölgenin kalkınması için ekonomik yardımlarda bulundu. AB’nin Filistinlilere yardım için kurduğu “Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı’na (UNRWA) 270 milyon dolar bağış” yapıldı.⁶¹ AB’nin yapmış olduğu bu katkılar sayesinde Gazze’ye “havaalanı ve liman inşa edilmiş”, Filistin Yönetimi adına FKÖ lideri Yaser Arafat ile “ortaklık anlaşması” imzalanmıştır.⁶²

25 Ocak 2006 yılında Filistin’de yapılan parlamento seçimlerini kazanan Hamas’a karşı Avrupa Birliği ambargo uygulama kararı aldı. Ortadoğu dörtlüsünden biri olan AB New York’ta yapılan toplantının ardından alınan kararlara Hamas’ın uymadığı takdirde maddi yardımları keseceği açıklamasında bulundu. AB’nin Filistin’e yönelik ekonomik yardımları kesmesi Hamas’ı ciddi bir krizle karşı karşıya getirdi.⁶³ Ancak Gazze’de artan insani kriz neticesinde AB, Hamas hükümetinin aracılığı olmadan Filistin halkına ihtiyaçlarını doğrudan ulaştırabileceği ‘Geçici Uluslararası Mekanizmayı’⁶⁴ oluşturdu. Bu mekanizma ile sağlık sektöründe çalışan memurlarının maaşlarının ödenmesi, temel gereksinimlerin karşılanması için 2006-2008 yılları arasında AB, Filistin’e “455,5 milyon avro” herhangi bir aracı kullanmadan yardımda bulundu.⁶⁵

2007-2008 yılında Yüksek Temsilci Konseyi ve AB komisyon üyesi tarafından Ortadoğu Barış Süreci için AB Eylem Planı adlı strateji açıklandı. Kısıtlı mali araçların ötesine gidemediği için bu eylemden de istenilen sonuç alınmadı. 2008 yılında Filistin Reform ve Kalkınma Planını destekleyen ve Filistin yönetimine sosyo-ekonomik yardımda bulunan PEGASA projesi ise AB ve uluslararası yardımların aktarılmasını sağlayan bir araç olarak tesis edildi.⁶⁶ Proje 2011 yılından itibaren Filistin Ulusal Kalkınma Planı tarafından sahiplenilmektedir. İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi temel değerleri koruma amacıyla oluşturulmuş proje Filistin’e destek olmaya devam etmektedir. Bu süreç içerisinde PEGASA aracılığıyla Filistin’e yapılan yardım 1 milyon avroyu aşmaktadır.

2012 yılında Avrupa Birliği’nin Ramallah şehrinde yer alan konsolosluklar tarafından hazırlanan raporda İsrail’e yönelik daha sert yaptırımların uygulanması gerektiğine değinildi.⁶⁷ Raporda İsrail’in yerleşimlere devam etmesinin iki devletli çözüm önerisini tehlikeye attığı belirtildi. Ayrıca İsrail’e altyapı ve hizmetlere yönelik destek için aktarılan mali desteğin durdurulmasına, İsrail ile olan serbest ticaret anlaşmasının sıkı bir şekilde uygulanmasına yer verildi. Bağlayıcı özelliği olmayan bu tavsiye rapor AB birimlerine iletildi. Rapor önemli bir ilerleme sağlayamadı ; ancak AB, Filistinlilerin yaşam şartlarını iyileştirmek için iki projenin maliyetini üstlendi. Bu projelere AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton ve Filistin Özerk Yönetimi

Başbakanı Selam Feyyad imza attı. Projeler için ayrılan yatırım maliyetini, AB'nin Filistinlilere yardım kapsamında 2012 yılı içinde ödemeyi planladığı 300 milyon avroluk paranın bir bölümünü oluşturuyordu. İki proje kapsamında, Batı Şeria'da yapılacak su arıtma tesisi için 22 milyon avro ve Gazze Şeridi ile İsrail sınır hattında da yenileme çalışmaları için 13 milyon avro ayrıldı.⁶⁸ 2013 yılında Avrupa Birliği'nden Filistin halkına yeni bir destek geldi. AB, Filistin halkına sağlanan sağlık, eğitim ve sosyal alandaki hizmetlerin aksamaması için Filistin yönetimine ve Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu'na destek sağladı. AB Yüksek Temsilcisi Ashton şöyle bir açıklama yaptı:

“Brüksel'de 19 Mart'ta düzenlenen ad hoc irtibat komitesi toplantısında Filistin Yönetimini yaşadığı mali kriz karşısında Filistin Yönetimi, İsrail ve donör toplumunun ortak hareket etmesi gerektiği hususu teyit edilmişti. Bu katkıyla birlikte Avrupa Birliği, Filistin Yönetimi'nin kendi yaşama ve Filistin halkına temel hizmetlerin kesintisiz bir şekilde sağlanması konusunda vermiş olduğu sözünü de tutmuş olmaktadır. UNRWA aracılığı yoluyla da olmak üzere, Filistin halkını desteklemeye devam edeceğiz ve diğer donörlere de bu yöndeki çağrımızı sürdüreceğiz”.⁶⁹

Bu açıklamanın ardından Avrupa Komisyonu'nun Genişleme ve Komşuluk Politikasından sorumlu üyesi olan Ştefan Füle Filistin de yaşanan kötü şartlara AB üye ülkelerinin farkında olduğunu ve sorunları hafifletebilmek adına insani yardımın kesintisiz bir biçimde devam etmesine önem vereceklerini vurguladı. İki bileşenli olan bu pakette ilk olarak kamu görevlileri, emekliler ve zor durumdaki vatandaşlara karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesinde; idarenin işlevlerini sürdürebilmesinde ve yaşamsal nitelik taşıyan kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde Filistin Yönetimi'ne yardımcı olmak, ikinci kısımda da Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'nın Batı Şeria, Gazze, Ürdün, Suriye ve Lübnan'daki Filistinli mültecilere eğitim, sağlık, insani yardım ve sosyal hizmet programlarını 40 milyon avroluk destek ile sağlamak amaçlanmıştır.⁷⁰ Filistin'e yapılan bu yardımların ardından AB resmi gazetede yayınladığı yönerge de İsrail'in 1967 yılından itibaren ilhak ettiği “Golan Tepeleri, Batı Şeria ve Gazze'yi” İsrail toprağı olarak tanımayacağına vurgu yaptı.⁷¹ AB, 1967 öncesi sınırlar üzerinde tarafların anlaşmaya vardıklarının dışında hiçbir değişikliği kabul etmediğini ve tanınmayan bölgelerdeki İsrail yerleşimlerinin “ekonomik, kültürel, bilimsel, sportif ve akademik işbirliği dahil AB fonlarından yararlanamayacağını”⁷² ifade etti. Yapılan bu kısıtlamaların söz konusu yerlerde yaşayan Filistinlileri etkilemeyeceği belirtildi. Salam Fayyad'dan sonra göreve gelen Filistin Başbakanı Rami Hamdallah Avrupa Birliği Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton ile görüştü. Görüşmenin ardından Ashton yaptığı açıklamada Filistin'in Ekonomik kalkınmasını arttırmak için 13 milyon avro altyapı çalışmalarına ve kurumların güçlendirilmesine ayrılırken 11 milyon avro özel sektöre, 20 milyon avro Nablus'ta atık su arıtma tesisi kurulmasına, 8 milyon avro Doğu Kudüs'teki toplumsal hizmetlerde kullanılmak üzere toplamda 52 milyon avro mali yar-

dında bulunulduğu duyuruldu.⁷³ Ayrıca AB'nin Şubat ayı içinde Gazze'deki ablukayı kaldırma çağrısına İsrail'in sessiz kalması ve herhangi bir gelişmenin yaşanmaması üzerine, AB Filistin Temsilcisi Gatt-Rutter Gazze'deki yakıt sıkıntısı ve elektrik kesintilerinden duyduğu endişeyi dile getirerek Gazze'de yaşanan insani kriz için uzun vadeli çözümler bulmaya çalışılması gerektiğini ifade etti.⁷⁴

2014 yılı Nisan ayında sürpriz bir gelişme yaşandı. Hamas ve El-Fetih arasındaki derin ayrışmadan dolayı Gazze'de uygulanan ambargo nedeniyle Gazze yönetim hareketi imkanı bulamıyordu. Batı Şeria da her geçen gün artan yerleşim birimleri, ayırım duvarı, kontrol noktalarından dolayı da Fetih yönetimini görevini yerine getiremiyordu. Bunun üzerine taraflar İsrail ipoteğinden kurtulmak için harekete geçti.⁷⁵ 7 yıllık anlaşmazlığın ardından Batı Şeria'yı elinde tutan El-Fetih ve Gazze Şeridi'nin yönetimini elinde tutan Hamas, birlik hükümeti için uzlaşya vardı. Barış görüşmeleri için yeni fırsatlar yaratacağını düşünen AB bu uzlaşyayı memnuniyetle karşıladı. Yapılan yazılı açıklamada kurulan mutabakatın önünde zorlukların bulunduğunu ancak barış süreci, demokratik yenilenme ve hem Gazze hem de Batı Şeria'daki Filistinliler için yeni şartlar sunacağı belirtildi.⁷⁶ Bu birleşme İsrail yönetimini rahatsız etmişti. Yahudi yerleşim bölgelerinde bulunan silahlı yerleşimciler Filistinli sivillere şiddet uyguluyor, Mescid-i Aksa'ya girerek Müslümanları tahrik ediyorlardı. Olayın akıbeti hala belli değilken İsrail, Batı Şeria'da kaçırılan üç Yahudi gencin ölümünden Filistin halkını sorumlu tutarak Gazze'ye yönelik operasyon başlattı. Uzlaşya hükümetinin kurulmasından duyduğu rahatsızlığı Filistin'i toplu şekilde cezalandırarak vermek istiyordu. 51 gün süren saldırıların ardından 2028 Filistinli hayatını kaybetti. Çok sayıda çocuğun öldüğü bu savaşta AB Gazze'den İsrail'e atıldığı iddia edilen roketleri kınarken, "İsrail'in çok sayıda sivilin hayatını katletmesini esefle karşıladığımız" belirtti.⁷⁷ Ateşkesin ardından Gazze'nin yeniden imarı için Mısır ve Norveç'in ortaklığında Kahire'de konferans düzenlendi. Gazze'nin imarı için taahhüt edilen yardım miktarının 5,4 milyar dolar olduğu açıklandı. Buna paralel süreçte Filistin Başbakanı Rami Hamdallah ile AB Filistin temsilcisi John Gatt-Rutter arasında 508 ila 621 milyon avro aralığında olması beklenen mali yardıma ilişkin anlaşma imzalandı.⁷⁸

Sonuç

Avrupa Birliği, Filistin-İsrail meselesine 1970 yılından itibaren dahil oldu. Meseleye dair ortak dış politika oluşturma çabaları ile uluslararası kamuoyunu etkilemeye çalıştı. Ortadoğu Dörtlüsü üyeliği ile barış sürecinde ABD gibi ana aktör olamasa da sürece diplomatik, siyasi ve güvenlik boyutlarında önemli katkı sağladı. AB'nin İsrail- Filistin sorununa yönelik ortaya koyduğu politikalar, ABD'nin koşulsuz şartsız askeri ve siyasi destek sağladığı politikalarından farklıdır. AB Filistin'e yaptığı mali yardımlar ile meseleye daha çok ekonomik katkı sağlarken yayımladığı bildirimler ile soruna uluslararası sistem-

de karşılık bulmaya çalıştı. AB, bölgeye olan coğrafi yakınlığı ve güvenlik endişesi ile Filistin-İsrail barış görüşmelerinde arabulucu pozisyonunda yer almak istedi.

Gelinen nokta ile AB Filistin ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceğini söylemek kolay değildir. İsrail faktörü her durumda etkisini sürdürmektedir. AB'nin politikaları beklendiği gibi sonuçlara pek ulaşmasa da son zamanlarda Filistin'in devlet olarak tanınması çabası yadsınamaz bir gerçektir. AB ülkelerinden bazıları Filistin'in devlet olarak tanınmasını desteklemekte ve iki devletli çözüm önerisinde barış görüşmelerinin yeniden başlaması gerektiği ifade etmektedir.

Notlar

- 1 Hasan Mor, "Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, s. 1 ss. 499-541
- 2 William L. Cleveland, "Modern Ortadoğu Tarihi" Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s.345-347
- 3 Taylan Özgür, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, No 3, Temmuz 2010, s. 84
- 4 Taylan Özgür, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, No 3, Temmuz 2010, s. 77-106
- 5 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. s.353-366
- 6 "Venice Declaration June 13, 1980" http://eeas.europa.eu/mepp/docs/venice_declaration_1980_en.pdf
- 7 Erkun Anık, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası', Yüksek Lisans tezi 2010, s.124
- 8 "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı" http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu5%20makale/s_sezgin_mercan.pdf
- 9 Gökhan Akşemsettinioğlu, "Avrupa Bütünleşme Projesinin Ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri" Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:10, No:1, 2011, s. 1-18
- 10 "Treaty of Maastricht on European Union" http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_en.htm
- 11 Taylan Özgür, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, No 3, Temmuz 2010, s. 84
- 12 Taylan Özgür, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, No 3, Temmuz 2010, s. 85
- 13 S.Sezgin Mercan, "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı", Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı 1, 2008 s.112
- 14 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 . Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366
- 15 S.Sezgin Mercan, "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı", Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı 1, 2008, s.114
- 16 "Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" <http://www.subconturkey.com/2011/Ocak/koseyazisi-Avrupa-Birligi-Ortak-Dis-ve-Guvenlik-Politikasi.html>
- 17 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.
- 18 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.
- 19 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.
- 20 Bilal Karabulut, Avrupa Birliği- İsrail İlişkileri, Akademik Bakış Cilt 1, Sayı 2, 2008 s.7
- 21 "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası Ve Ortadoğu Politikasında Türkiye'nin Önemi" <http://acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/311/371142.pdf?show>
- 22 Muzaffer Şenel, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecine Etkileri', Filistin Çıkamazdan Çözümü, Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s.157
- 23 Ali Balcı. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balcı. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.

- 24 Ali Balci. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balci. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.
- 25 Ali Balci. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 Ed. Kemal İnat ve Ali Balci. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366.
- 26 "Avrupa Komşuluk Politikası" <http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.VONZM-n9mwk>
- 27 "Arap Baharı'nın Gölgesinde Avrupa Birliği Komşuluk Politikası" <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/avrupa-birligi-arastirmalari-merkezi/2014/03/10/7435/arap-baharinin-golgesinde-avrupa-birligi-komsuluk-politikasi>
- 28 "European Neighbourhood Policy (ENP)" http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm
- 29 "Avrupa Komşuluk Politikası" <http://akademikperspektif.com/2013/08/24/avrupa-komsuluk-politikasi/>
- 30 "Solana: BM Filistin Devletini Tanımalı", Radikal, 13 Temmuz 2009.
- 31 "AB ve İsrail arasında "Kudüs" krizi", DW, 09 Eylül 2009.
- 32 "AB: Kudüs paylaşılmalı", BBC, 8 Aralık 2009
- 33 "Filistin'de Tek Taraflı Devlete Doğru", Sabah, 20 Mart 2010.
- 34 "AB Filistin için 'uygun' zamanı bekliyor", CNN, 14 Aralık 2010.
- 35 "AB şimdilik Filistin'i tanımıyor", BBC, 10 Aralık 2010.
- 36 "AB İsrail'e Yaptırım Çağırısına Uymadı Brüksel" t24, 13 Aralık 2010.
- 37 "AB, İsrail-Filistin görüşmelerine katılmayacak", 28 Ağustos 2010.
- 38 "Filistinli lider AB'den destek bekliyor", DW, 9 Aralık 2010.
- 39 "AB'nin Başkenti Filistin'i Tanıdı" Milliyet, 16 Temmuz 2011.
- 40 "AB'nin 'sulandırılmış' Filistin çözümü" BBC, 22 Eylül 2011.
- 41 "Abbas, Netanyahu address Palestinian statehood bid in U.N. showdown", Alarabiya, 23 Eylül 2011.
- 42 "Filistinliler'in başvurusu BM'de" DW. 24 Kasım 2011.
- 43 "Filistin'inBMTarafındanTanınmaTalebiSürecindeAvrupaBirliği",Turksam.28Eylül2011.
- 44 "Filistin BM'de "gözlemci devlet" statüsü kazandı, Milliyet, 30 Kasım 2012.
- 45 "Filistin Avrupa'dan "sözde değil özde" destek istiyor" Anadolu Ajansı, 27 Kasım 2014.
- 46 "Avrupa, Filistin'i Neden Tanıyor?", Milat, 5 Aralık 2014.
- 47 "Filistin devleti kurulmalı", BBC, 8 Kasım 2014.
- 48 "AB'ye "Filistin'i tanıma" baskısı artıyor", Anadolu Ajansı, 19 Kasım 2014.
- 49 Kemal İnat, "Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Hamas Kararını Nasıl Okumalı?",Ortadoğu Analiz, Cilt 7, Sayı 66, s.28-29
- 50 Desmond Dinan, "Avrupa Birliği Ansiklopedisi" http://books.google.com.tr/books/about/Avrupa_Birligi_Ansiklopedisi_2_Cilt.html?id=yC3saKPXH9gC&redir_esc=y
- 51 Bilal Karabulut, Avrupa Birliği-İsrail İlişkileri, Akademik Bakış1Cilt 1, Sayı 2, 2008
- 52 Ali Balci. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" *Ortadoğu Yıllı 2005* (1 ed). Ed. Kemal İnat ve Ali Balci. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366
- 53 Muzaffer Şenel, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecine Etkileri', Filistin Çıkılmazdan Çözüme, Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s.152
- 54 Ali Balci. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005. Ed. Kemal İnat ve Ali Balci. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366

- 55 S.Sezgin Mercan, "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı", Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı 1, 2008, s.114
- 56 Erkun Arık, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası', Yüksek Lisans tezi 2010, s.136
- 57 "Yitzhak Rabin", http://en.wikipedia.org/wiki/Yitzhak_Rabin
- 58 Ali Balci. "Avrupa Birliği'nin Filistin Politikası" Ortadoğu Yıllığı 2005 . Ed. Kemal İnat ve Ali Balci. İstanbul: Nobel Yayınları, 2006. 353-366
- 59 "Barcelona Declaration", http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf
- 60 S.Sezgin Mercan, "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı", Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı 1, 2008 s.109
- 61 Erkun Arık, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası', Yüksek Lisans tezi 2010, s.132
- 62 Erkun Arık, 'Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası', Yüksek Lisans tezi 2010, s.134
- 63 Ali Balci, "İsrail Sorunu:Ortadoğu'nun Gordion Düğümü",Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları,Kemal İnat-Burhanettin Duran-Muhittin Ataman (ed),İstanbul:Nobel yayınları,2010.s.130
- 64 "Birleşmiş Milletler ve Barış Arayışı " <http://www.unicankara.org.tr/filistin/6.html>
- 65 "Avrupa Birliği'nin Arap-İsrail Uyuşmazlığı'ndaki Üçüncü Taraf Rolünün Değerlendirilmesi"
[http://www.usak.org.tr/images_upload/files/makale3%20\(1\).pdf](http://www.usak.org.tr/images_upload/files/makale3%20(1).pdf)
- 66 "AB'den Filistin Halkına ve Filistinli Mültecilere Yeni Destek"
<http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/abden-filistin-halkina-ve-filistinli-mueltecilere-yeni-destek.html?cHash=db8ac1b06bf41427d40563572c76b028&print=1>
- 67 "AB'nin Filistin 2012 Raporu ve Gösteriler" Son Devir, 5 Mart 2013.
- 68 "Filistinlilere AB'den yardım eli", DW, 20 Mart 2012.
- 69 "AB'den Filistin Halkına ve Filistinli Mültecilere Yeni Destek" <http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/abden-filistin-halkina-ve-filistinli-mueltecilere-yeni-destek.html>
- 70 "AB'den Filistin Halkına ve Filistinli Mültecilere Yeni Destek" <http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/abden-filistin-halkina-ve-filistinli-mueltecilere-yeni-destek.html>
- 71 "AB, İsrail'in işgal ettiği yerleri tanımadı", Sabah, 20 Temmuz 2010.
- 72 "AB, İsrail'in işgal ettiği yerleri tanımadı" Doğru Haber, 21 Temmuz 2013.
- 73 "Filistin Başbakanı Hamdallah", AB Yüksek Temsilcisi Ashton'la görüştü" Milliyet, 9 Eylül 2013.
- 74 "AB: Gazze'nin dramı ablukanın sonucu", Dünya Bülteni, 3 Aralık 2013.
- 75 Abluka Savaş Direniş Gazze, Anadolu Ajansı, 2015.
- 76 "Filistin: El Fetih ve Hamas uzlaşya vardı", BBC, 23 Nisan 2014.
- 77 "Gazze'de hedef: Kadınlar çocuklar ve yaşlılar", Yenişafak, 10 Temmuz 2014.
- 78 "Filistin ile AB arasında mali yardım anlaşması", Anadolu Ajansı, 15 Ekim 2014.